

Bart Gaens, johtava tutkija, Ulkopoliittinen instituutti

YHDYSVALLAT KOHDENTAA UUDELLEEN ULKO- POLIITTISIA TAVOITTEITAAN TYNNELLÄMERELLÄ

LIITTOUMAPOLITIIKAN UUDELLEENVAKAUTTAMINEN RATKAISEVALLA ALUEELLA

Yhdysvallat vahvistaa presidentti Joe Bidenin johdolla pyrkimyksiään hillitä Kiinan toimia Aasian ja Tyynenmeren alueella. Tällä hetkellä vaikuttaa siltä, että Yhdysvaltain uusi painopiste alueella kohdistuu ensisijaisesti ”minilateraalisten” pienen piirin liittoumien vahvistamiseen, mikä saattaa tapahtua EU:n ja sen jäsenmaiden kustannuksella.

Ensimmäinen kasvokkain järjestettävä huippukokous Yhdysvaltain, Australian, Intian ja Japanin, eli ”nelikon” (*Quad*) välillä pidetään Washingtonissa perjantaina 24. syyskuuta. Juuri ennen tapaamista, 16. syyskuuta, Australia ilmoitti peruvansa Ranskan kanssa tehdyn 56 miljardin euron arvoisen sopimuksen kahdentoista dieselpolttoisen sukellusveneen rakennuttamisesta ja valitsevansa sen sijaan ydinvoimalla toimivien sukellusveneidän kehittämisen yhdessä Yhdysvaltain ja Iso-Britannian kanssa. Päätös vahvistaa Australian merivoimien keinovalikoimaa Aasian ja Tyynenmeren alueella, mukaan lukien Etelä-Kiinan merellä.

Canberran mielenmuutoksen kanssa samaan hetkeen osui julistus kolmenvälisestä turvallisuussopimuksesta Australian, Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen välillä. Liittouman

puolustus sopimus, jota kutsutaan myös akronyymilla AUKUS, mahdollistaisi kolmen maan läheisemmän yhteistyön sekä tärkeiden sotilaallisten ja puolustuksellisten teknologioiden jakamisen.

Ranska reagoi uutiseen raivolla. EU:n ulkoministerit vastasivat uutiseen pienellä viiveellä, mutta osoittivat lopulta tukensa Pariisille ja ilmaisivat pettymyksensä Australiaa kohtaan sen rikkoessa osansa sopimuksesta. Mielenkiintoista on, että samana päivänä kun tieto AUKUS-yhteistyöstä julkistettiin, EU lanseerasi oman strategiansa Aasian ja Tyynenmeren alueelle. Unionin yhteinen strategia on seurausta alueellisille jäsenvaltioiden strategijulkaisuille. Ensimmäisenä strategiansa Aasian ja Tyynenmeren alueelle julkaisi Ranska vuonna 2018, kun taas Saksa ja Alankomaat julkaisivat omansa vuonna 2020.

Yllä mainituilla, toisiinsa linkittyvillä kehityskuluilla voidaan nähdä kolme keskeistä seurausta. Tapahtuvat osoittavat ensinnäkin sen, että Aasian ja Tyynenmeren alue on Yhdysvalloille etusijalla, erityisesti Afganistanista vetäytymisen jälkeen. Bidenin hallinto haluaa viestittää Kiinalle, että maa on valmis puolustamaan omia intressejään. AUKUS-sopimus palvelee tätä tarkoitusta, koska myös Iso-Britannia ilmoitti tänä vuonna painottavansa Aasian ja Tyynenmeren aluetta omassa puolustuksessaan, jonka resurssit perustuvat ennen kaikkea jaettuun ydinvoimateknologiaan Yhdysvaltain kanssa. Viestiä Kiinalle on vahvistettu entisestään sukellusvenesopimuksen myötä, kun sotilaallisia ja ydinvoimateknologian resursseja jaetaan myös Australian kanssa.

Toisekseen viimeaikaiset kehityskulut kuvaavat muutosta, jossa osapuolet siirtyvät niin kutsutusta hub and spoke -yhteistyöjärjestelmästä kohti vahvempaa ”mini-lateralistista”, eli pienen kokoonpanon yhteistyötä esimerkiksi kolmen- tai neljänvälisesti. Vastaluotu AUKUS ja nelikko ovat esimerkkejä tästä kehityksestä. Niille on Australian, Japanin ja Yhdysvaltain kolmenvälisen dialogin (TSD), Intia–Japani–Yhdysvallat–kumppanuuden ja Australia–Intia–Japani–kumppanuuden tavoin yhteistä keskittyminen asiaperustaiseen yhteistyöhön. Aiemmin tänä vuonna esimerkiksi Yhdysvallat, Japani ja Australia aloittivat kumppanuuden Aasian ja Tyynenmeren alueen infrastruktuurisijoitusten ympärille. Myös nelikko, joka aloitti pienimuotoisena ja epävirallisena konsultaationa pitkän linjan viranomaisten keskuudessa, on nyt kasvanut huipukokoustopuolueen toiminnaksi.

Kokouksessa todennäköisesti paitsi tuodaan ensi kertaa ilmi vahvoihin sanankäänteihin Taiwanin salmen tilanne, keskitytään myös yhteistyöhön, jolla luodaan turvallisia toimitusketjuja puolijohteille ja rakennetaan viestintäverkkoja. Kumppikin aihe lähettää vahvan viestin Pekingiin. Viimeaikainen lisäys asialistalle on myös liittouman *Quad Plus* -taso, jonka myötä nelikkoon kuuluvat maat tekisivät tietyillä osa-alueilla yhteistyötä muiden strategisten, alueellisten kumppaneiden kuten Etelä-Korean tai Vietnamin kanssa.

Kolmanneksi yrittäessään hillitä Kiinaa Yhdysvaltain priorisoimat kansalliset intressit sekä voimakas pyrkimys vahvistaa alueellista yhteistyötä pitävät sisällään riskejä muille toimijoille. Yhdysvaltain toimintatapa vieraannuttaa esimerkiksi EU:n ja sen yksittäiset jäsenmaat, jotka suosivat inklusivempaa alueellista järjestystä.

Muun muassa sekä EU:n että sen jäsenmaiden strategiat Aasian ja Tyynenmeren alueella mahdollistavat Kaakkois-Aasian maiden yhteistyöjärjestölle (ASEAN) keskeisen roolin alueellisessa arkkitehtuurissa ja painottavat inklusiivista lähestymistapaa, joka ei suoranaisesti vastustaisi Kiinaa. Tämän hataramman lähestymistavan seurauksena EU saattaa jatkkaa erkaantumistaan Yhdysvaltain näkökulmasta. Esimerkiksi viimeisin sukellusvenesekaannus saattaa vaikuttaa EU:n ja Yhdysvaltain väliseen kauppaj- ja teknologianeuvoston kokoukseen, joka järjestetään Pittsburghissa 29. syyskuuta. Sattumus voi myös vaarantaa kaavailun edistyksen EU:n ja Yhdysvaltain puolijohteiden tuotannossa sekä viivyttää kauppaneuvotteluja EU:n ja Australian välillä.

Yhdysvaltojen rooliin painottuva strateginen yhteistyö laajentuu monella tasolla ja erilaisissa formaateissa. Tämän seurauksena mahdollisuudet kokonaisvaltaiseen Kiina-vastaiseen liittoumaan tai Aasian puolustusliiton syntymiseen Aasian ja Tyynenmeren alueella säilyvät vähäisinä. Kumppanuudet

Aasian ja Tyynenmeren alueella tulevat puolestaan todennäköisesti kasvavissa määrin keskittymään käytännönläheiseen, toiminnalliseen ja asiaperustaiseen yhteistyöhön, joka tarjoaa Intian kaltaisille maille mahdollisuuden asettua avoimesti Kiinaa vastaan.

Sen sijaan, että Yhdysvallat suurelleisesti palaisi alueellisesti erittäin laajoihin kauppasopimuksiin, Bidenin hallinto tavoittelee entistä ennakoivempaa näkökulmaa suhteissa Aasian ja Tyynenmeren maihin. Maa kokoaa liittolaisten ja yhteistyökumppaneiden verkostoa, jotka toivottavat Yhdysvaltain johtajuuden tervetulleeksi ja ovat halukkaita pidättelemään Kiinan kasvavaa alueellista vaikutusvaltaa. Minilateraali ja asiakeskeinen yhteistyö on pelin henki. Tässä kontekstissa EU:lla voi olla rooli alueen tukemisessa sen omien vahvuuksien mukaisesti.

EU voisi työskennellä Yhdysvaltojen kaltaisten alueellisten yhteistyökumppaneiden kanssa erityisesti esimerkiksi demokration ja oikeusvaltion edistämiseksi, kauppasuhteissa, viestintäyhteyksien ja niiden sääntelyn parissa sekä kestäväen kehityksen edistäjänä ”vihreiden liittoumien” muodossa. Ranska, jolla on selkeämpiä alueellisia intressejä, voi puolestaan olla tulevaisuudessa tervetullut *Quad Plus* -yhteistyöhön Aasiassa ja Tyynellämerellä. Jotta näin voisi tapahtua, maan on kuitenkin ensin paikattava suhteitaan Yhdysvaltain ja Australian kanssa./